

Оксана Кучинська

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правосуддя
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)
2000_oksana@ukr.net

Юлія Циганюк

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Хмельницького інституту Міжрегіональної Академії
управління персоналом, адвокат
(м. Хмельницький, Україна)
smuchok82@gmail.com

УДК 343.296

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ТА ВИРІШЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ

АНОТАЦІЯ. Відповідно до ч. 5 ст. 128 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) цивільний позов у кримінальному провадженні розглядається судом за правилами, встановленими КПК України. Якщо процесуальні відносини, що виникли у зв'язку з цивільним позовом, КПК України не врегульовані, до них застосовуються норми Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) за умови, що вони не суперечать засадам кримінального судочинства. Враховуючи нову редакцію ЦПК України від 03 жовтня 2017 р., яка врегулювала низку нових інститутів цивільного процесуального права, зокрема відзив, відповідь на відзив, заперечення тощо, а також сучасну судову практику, постала потреба детального науково-практичного аналізу меж застосування норм ЦПК України при пред'явленні, розгляді та вирішенні цивільного позову у кримінальному провадженні, а також проблемних та колізійних питань, що виникають під час реалізації норм ЦПК України в кримінальному провадженні.

Метою статті є аналіз наукових джерел та судової практики, у яких розкрито проблемні системні питання застосування норм ЦПК України під час пред'явлення, розгляду та вирішення цивільного позову у кримінальному провадженні, положень

© Оксана Кучинська, Юлія Циганюк, 2018

чинного законодавства України, обґрунтування можливих шляхів вирішення проблемних питань реалізації потерпілими, цивільними позивачами та цивільними відповідачами своїх прав.

У статті проаналізовано публічний характер цивільного позову у кримінальному провадженні, звернено увагу на його правову природу як позитивного зобов'язання держави. Визначено особливості колізій та прогалин норм права у сучасній судовій практиці при пред'явленні та вирішенні цивільного позову в кримінальному провадженні. Обґрунтовано науково-практичні пропозиції до практики застосування норм ЦПК України під час пред'явлення та вирішення цивільного позову в кримінальному провадженні та зміни до законодавства.

Встановлено, що практика застосування судами положень Закону України “Про судовий збір” при вирішенні цивільного позову у кримінальному провадженні є помилковою та такою, що суперечить чинному законодавству. Водночас, застосування судами норм ЦПК України про відзив, відповідь на відзив, заперечення та пояснення третьої особи щодо позову або відзиву є такою, що відповідає як засадам КПК України, так і здійснюється з метою реалізації прав, свобод та інтересів цивільного позивача та цивільного відповідача, і є позитивною.

Також наголошено на потребі включення ч. 8 до ст. 128 КПК України такого змісту: “Цивільний позивач і цивільний відповідач звільняються від сплати судового збору під час розгляду цивільного позову у кримінальному провадженні в усіх судових інстанціях”, а також викладенні у новій редакції п. 6 ч. 1 ст. 5 Закону України “Про судовий збір”: “6) позивачі – у справах про відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок вчинення кримінального правопорушення;”.

Ключові слова: цивільний позов; кримінальне провадження; позитивне зобов'язання держави; судовий збір; відзив.

Відповідно до ч. 5 ст. 128 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України):

Цивільний позов у кримінальному провадженні розглядається судом за правилами, встановленими цим Кодексом. Якщо процесуальні відносини, що виникли у зв'язку з цивільним позовом, цим Кодексом не врегульовані, до них застосовуються норми Цивільного процесуального кодексу України за умови, що вони не суперечать засадам кримінального судочинства.¹

Враховуючи нову редакцію Цивільного процесуального кодексу України від 03 жовтня 2017 р. (далі – ЦПК України)², яка врегулювала низку нових інститутів цивільного процесуального права, зокрема відзив, відповідь на відзив, заперечення тощо, а також сучасну судову практику, постала потреба детального науково-практичного аналізу меж за-

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4651-17> (дата звернення: 30.08.2018).

² Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 30.08.2018).

стосування норм ЦПК України при пред'явленні, розгляді та вирішенні цивільного позову у кримінальному провадженні, а також проблемних та колізійних питань, що виникають під час реалізації норм ЦПК України в кримінальному провадженні.

Як вірно зазначили В. Нор та Х. Ханас, цивільний позов у кримінальному процесі – основний (єдиний позовний) спосіб відшкодування за подіяної злочином шкоди в кримінальному процесі. Він реалізується за допомогою подання вимоги потерпілою від злочину фізичною чи юридичною особою, а в передбачених законом випадках – і прокурором про відшкодування майнової і моральної шкоди, безпосередньо завданої злочином, яка підлягає розгляду і вирішенню в порядку кримінального судочинства³. Вивченню цього питання, за період чинності КПК України 2012 р., присвячено чимало наукових праць. Серед них праці М. Бурак, В. Васильєва, Є. Віденко, О. Капліної, Н. Кравченко, В. Нора, М. Соф'їна, А. Стебелева, І. Тімуш, С. Толокольнікова, Б. Фасій, Д. Шиліна та інших. Утім чимало науковців досліджували лише окремі аспекти реалізації норм КПК України в частині цивільного позову у кримінальному провадженні, а зміни законодавства та вироблена (з моменту набуття чинності КПК України) судова практика створили передумови для проведення комплексного дослідження проблемних та колізійних питань щодо меж застосування норм ЦПК України у кримінальному провадженні.

Метою дослідження є аналіз наукових джерел та судової практики, у яких розкрито проблемні системні питання застосування норм ЦПК України під час пред'явлення, розгляду та вирішення цивільного позову у кримінальному провадженні, положень чинного законодавства України, а також обґрунтування можливих шляхів вирішення проблемних питань реалізації потерпілими, цивільними позивачами та цивільними відповідачами своїх прав.

Досліджуючи генезу цивільного позову у кримінальному провадженні І. Тімуш зазначає, що історія розвитку інституту відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, свідчить про посилення впливу принципу публічності на процесуальний порядок відновлення майнових прав потерпілих. Законодавець прагнув побудувати відповідні процедури таким чином, щоб забезпечити невідворотність відповідальності не тільки кримінальної, а й цивільної. Така мета могла бути досягнута лише за умови відмови від потреби врахування волевиявлення потерпілого в питаннях відшкодування завданої йому кримінальним

³ В Нор та Х Ханас, 'Цивільний позов у кримінальному процесі України та інших країн континентальної системи права: порівняльна характеристика' (2013) 2 Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична 415.

правопорушенням шкоди⁴. Автор відмітив, що включення в кримінальний процес процедур, які забезпечують відшкодування потерпілому завданої кримінальним правопорушенням шкоди, спочатку було спрямовано на захист виключно приватних інтересів. З часом усвідомлення законодавцем того, що вилучення у злочинця всього майна, отриманого ним у злочинний спосіб, є одним із засобів боротьби зі злочинністю, дало імпульс розвитку заснованих на публічному началі процесуальних форм вирішення цього завдання⁵.

Поступальний розвиток правозастосовної практики та науки, інтеграція у міжнародне співтовариство спонукали до того, що цивільний позов у кримінальному провадженні науковцями обґрунтовується через позитивні зобов'язання держави. Так, Н. Хмельова вважає, що держава має взяти на себе відповідальність перед особою за порушення її прав, незалежно від обставин, які призводять до завдання шкоди особистим немайновим благам фізичної особи. Це обумовлює статус держави як відповідального суб'єкта у відносинах “держава – людина”, яка зобов'язана відшкодувати шкоду та усунути недоліки, допущені під час здійснення своїх функцій незалежно від причин: прогалини в законодавстві, неналежне виконання своїх службових обов'язків працівниками чи помилки в їх доборі й розстановці або недостатнє матеріальне забезпечення⁶.

Подібне знаходимо у В. Васильєва. Автор визначив, що держава повністю взяла на себе зобов'язання щодо підтримання правопорядку та забезпечення безпеки, тому усунення наслідків кримінальних правопорушень, зокрема відшкодуванням (компенсацією) моральної (немайнової) шкоди, також має стати завданням держави, тому що її правоохоронні органи виявилися не в змозі розкрити кримінальне правопорушення або встановити злочинця (порушника)⁷. А І. Тімуш⁸ наголошує, що однією із внутрішніх функцій держави є охорона і захист законних прав та інтересів людини і громадянина, яка передбачає створення суспільно-правових умов, за яких виключається можливість вчинення злочинів та кримінальних правопорушень, а при виявленні останніх спеціально створенні правоохоронні та судові органи повинні

⁴ І Тімуш, ‘Історичні передумови виникнення інституту відшкодування (компенсації) шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення’ (2015) 9 Юридична наука 48.

⁵ Там само 49-50.

⁶ Н Хмельова, ‘Умови відшкодування шкоди державою фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення’ (2015) 2 Теорія і практика правознавства 2-3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tjpp_2015_2_13. (дата звернення 29.08.2018).

⁷ В Васильєв, ‘Можливість відшкодування (компенсації) моральної (немайнової) шкоди особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення за рахунок державного бюджету України’ (2015) 13(2) Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція 48.

⁸ І Тімуш, ‘Поняття та сутність інституту відшкодування майнової та моральної шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення’ (2015) 10 Юридична наука 31.

розкрити кримінальне діяння, виявити особу, яка його вчинила, притягнути її до відповідальності й відновити порушені цим діянням права та інтереси.

Таким чином, зазначені наукові підходи наголошують саме на публічних началах пред'явлення, розгляду та вирішення цивільного позову у кримінальному провадженні.

Водночас чимало авторів звертають увагу на те, що правове регулювання цивільного позову у кримінальному провадженні, здійснене КПК України 2012 р., потребує удосконалення. Наприклад, Є. Віденко, стверджує, що:

<...> Правове регулювання інституту цивільного позову у кримінальному провадженні України не можна визнати задовільним. Деякі права учасників провадження є декларативними. У результаті інтереси осіб, права яких порушено внаслідок правопорушення, залишаються не достатньо захищеними й вимагають відповідного вдосконалення кримінального процесуального законодавства України⁹.

У контексті досліджуваного питання та в аспекті позитивних зобов'язань держави на захист особи від суспільно-небезпечних посягань і проблем правового регулювання вважаємо, що найбільш дискусійною є спеціалізована (нетипова) норма КПК України, якою надано повноваження, про те, що:

<...> Якщо процесуальні відносини, що виникли у зв'язку з цивільним позовом, цим Кодексом не врегульовані, до них застосовуються норми Цивільного процесуального кодексу України за умови, що вони не суперечать засадам кримінального судочинства¹⁰.

Наголосимо на тому, що КПК України не врегульовує всієї кількості суспільних відносин, які виникають у зв'язку із відшкодуванням шкоди під час кримінального провадження та які змістовно пов'язані із цивільним позовом про відшкодування шкоди, завданої злочином. Окрім спеціальних статей 61–64 та 128–129 КПК України, окремі норми “розпошені” практично у всіх главах КПК України¹¹. Це норми щодо доказування, щодо процесуальних прав та обов'язків учасників кримінального провадження, щодо заходів забезпечення кримінального провадження (зокрема запобіжних заходів), щодо судового розгляду та постановлення

⁹ Є Віденко, ‘Цивільний позов у кримінальному провадженні України як “інструмент” захисту прав потерпілих’ (2014) 5 Порівняльно-аналітичне право 370. URL: http://pap.in.ua/5_2014/110.pdf (дата звернення: 28.08.2018).

¹⁰ Кримінальний процесуальний кодекс України (н 1).

¹¹ Там само.

вироку тощо. Тому цілком зрозуміла логіка законодавця, який підтримав позицію прийняття диспозитивної, втім абсолютно визначеної норми КПК України про застосування ЦПК України у разі прогалин щодо правового регулювання цивільного позову у кримінальному провадженні.

Однак практика застосування зазначеної норми внаслідок формулювання відносно визначеної гіпотези призвела до прогалин та колізій. Так, чимало науковців ствердно та безапеляційно зазначають про звільнення цивільного позивача від сплати судового збору під час пред'явлення цивільно-правової вимоги про відшкодування шкоди у кримінальному провадженні (зокрема і моральної)¹². Однак судова практика останніх кількох років свідчить про те, що приймаються рішення за цивільними позовами у кримінальному провадженні зі сплатою судового збору цивільним позивачем або стягується судовий збір із засудженого, коли предметом цивільного позову є вимога про компенсацію моральної шкоди у кримінальному провадженні (окрім випадків, коли моральна шкода завдана діями проти життя та здоров'я)¹³, або у справах про відшкодування будь-якої майнової шкоди, завданої юридичній особі¹⁴, або шкоди, завданої фізичній особі кримінальним правопорушенням, що не пов'язане із спричиненням шкоди життю та здоров'ю¹⁵. При цьому інформаційна система "Єдиний державний реєстр судових рішень" станом на 30 серпня 2018 р. містить 1377 вироків судів України, у яких за пошуковим запитом "Судовий збір" та проведенням випадкової вибірки встановлено стягнення судового збору з обвинуваченого в межах цивільного позову у кримінальному провадженні. І навіть за такого підходу практика різниться. Так, деякі судді стягують судовий збір на користь цивільного позивача¹⁶, а інші – на користь держави¹⁷. Причому знаходимо навіть те, що 'цивільний позов Особа_2 підлягає задоволенню лише в частині відшкодування матеріальних збитків, адже остання не сплатила судовий збір за вимогу про стягнення моральної шкоди' і, як результат,

¹² О Кучинська та С Толокольніков, *Особливості процесуального статусу юридичних осіб у кримінальному процесі України: теорія і практика* (Алерта 2017) 112; М Міщук, 'Цивільно-правові заходи відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням: переваги та проблеми' (2017) 28 Правничий вісник Університету "КРОК" 155; О Бортман, 'Цивільний позов у кримінальному процесі: окремі питання правового регулювання' (10 травня 2016) 18-19 (516-517) Юридична газета 14.

¹³ Вирок Краматорського міського суду від 21 серпня 2018 р. Справа № 234/4128/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76031272> (дата звернення: 30.08.2018).

¹⁴ Вирок Володимирецького районного суду Рівненської області від 23 серпня 2018 р. Справа № 556/590/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76046098> (дата звернення: 30.08.2018).

¹⁵ Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 21.08.2018 р. Справа № 644/4694/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75985123> (дата звернення: 30.08.2018).

¹⁶ Вирок Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 09 листопада 2012 р. Справа № 1601/8759/2012 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/27386712> (дата звернення: 30.08.2018).

¹⁷ Вирок Старосамбірського районного суду Львівської області від 12 травня 2016 р. Справа № 455/1064/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57630860> (дата звернення: 30.08.2018).

суд відмовив у задоволенні решти позовних вимог¹⁸. Хоча у цивільному судочинстві позов був би залишений без руху, а особа не була би позбавлена права повторно звернутись із цивільним позовом.

Вважаємо таку практику помилковою та такою, що не відповідає засадам кримінального провадження. Аргумент перший: п. 12 ч. 3 ст. 2 ЦПК України містить засаду (принцип) цивільного судочинства – ‘відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення’¹⁹. У КПК України така засада відсутня. Отже, при колізії норм використовуємо спеціальний закон – КПК України, у якому, відповідно, відсутні положення про стягнення судового збору.

Аргумент другий. КПК України не містить поняття “судові витрати”, а врегульовано “процесуальні витрати”. Що, відповідно, є різними поняттями, так само як приватність та публічність зазначених вище процесів. Підтримуємо Ю. Дьоміна, який визначив, що при стягненні процесуальних витрат суд керується кримінально-процесуальними нормами, а не цивільними (матеріальними або процесуальними). У цьому, зокрема, виявляється характер кримінально-процесуальних відносин як одного з видів владних відносин²⁰. А судовий збір у цивільному судочинстві, відповідно до пояснювальної записки законопроекту:

<...> спрямований на забезпечення здійснення правосуддя, зміцнення матеріально-технічної бази судів, включаючи створення та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційної системи, веб-порталу судової влади, комп’ютерних локальних мереж, сучасних систем фіксування судового процесу, придбання та обслуговування комп’ютерної і копіювально-розмножувальної техніки, впровадження електронного цифрового підпису, шляхом запровадження судового збору з диференціацією його розмірів залежно від категорії справ, та виключення з вказаних вище кодексів положень щодо сплати витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу тощо²¹.

Завдання кримінального судочинства абсолютно інші та спрямовані на реалізацію позитивних зобов’язань держави, що визначені ст. 2 КПК України²².

Аргумент третій. Відповідно до ч. 3 ст. 26 КПК України “Диспозитивність”, ‘слідчий суддя, суд у кримінальному провадженні вирішують

¹⁸ Вирок Житомирського районного суду Житомирської області від 20 червня 2017 р. Справа № 278/682/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67264317> (дата звернення: 30.08.2018).

¹⁹ Цивільний процесуальний кодекс України (н 2).

²⁰ Ю Дьомін, ‘Процесуальні витрати за новим КПК України’ (2012) 3(3) Європейські перспективи 47-48.

²¹ Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про судовий збір” URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=39393 (дата звернення: 30.08.2018).

²² Кримінальний процесуальний кодекс України (н 1).

лише ті питання, що винесені на їх розгляд сторонами та віднесені до їх повноважень цим Кодексом²³. Відсутність у процесуальних витратах судового збору, а також будь-якої згадки про нього у КПК України не дає процесуальної підстави стягувати судам судовий збір у кримінальному провадженні та суперечить засаді диспозитивності у кримінальному судочинстві.

Аргумент четвертий. Одночасний розгляд судом кримінальної справи й цивільного позову має значні переваги, а саме: виключає можливість виникнення протиріч між вироком суду по кримінальній справі та рішенням суду щодо цивільного позову; сприяє більш повному та швидкому здійсненню доказування позову та викриття осіб, на яких покладається цивільно-правова відповідальність; надає можливість позивачу та відповідачу широко використовувати докази, зібрані при провадженні кримінальної справи, та встановити обставини, які мають істотне значення для вирішення цивільного позову; забезпечує точне визначення судом розміру майнової шкоди, що в деяких випадках впливає на вирішення питання про наявність або відсутність складу злочину та правильність його кваліфікації, на оцінку обставин, які пом'якшують і обтяжують покарання, та на винесення вироку (наприклад, у справах про крадіжку); створює оптимальний процесуальний режим для суду та сторін; звільняє суд від потреби двічі досліджувати обставини справи і повторно викликати в судові засідання сторони для давання показань при вирішенні позовних вимог (тим самим економить час та кошти суду та інших учасників процесу); більшою мірою забезпечує виховне та превентивне значення кримінального судочинства, що сприяє найефективнішому впливу як на самого злочинця, попереджуючи можливість скоєння ним повторних правопорушень, так і на інших осіб, сприяючи їх вихованню в дусі неухильного дотримання законів; потерпілий від злочину звільняється від потреби двічі брати участь у судовому засіданні і, відповідно, підлягати додатковим хвилюванням, викликаним вивченням обставин скоєного злочину²⁴. Саме завдяки цьому відбувається процесуальна економія судових витрат та відпадає потреба їх сплати та стягнення.

Аргумент п'ятий. Чимало потерпілих не мають можливості сплатити судовий збір. Деякі з потерпілих після повідомлення їм про сплату судового збору відмовляються пред'являти цивільний позов у кримінальному провадженні, зокрема, через розуміння того, що сплачені кошти, на-

²³ Кримінальний процесуальний кодекс України (н 1).

²⁴ Ю Циганюк, 'Цивільний позов у кримінальному процесі України та країн континентальної правової системи: порівняльно-правове дослідження' (дис канд юрид наук, Академія адвокатури України 2008) 147.

віть якщо вони можуть бути стягненні з обвинуваченого, не будуть потім реально стягнуті під час виконання вироку. Таким чином, застосування ЦПК України в частині стягнення судового збору у кримінальному провадженні не лише суперечить завданням кримінального провадження, а й є істотною перешкодою для реалізації потерпілим свого права на відшкодування шкоди у кримінальному судочинстві.

Аргумент шостий. Закон України “Про судовий збір”²⁵ не є кримінальним процесуальним законодавством в розумінні статей 1 та 9 КПК України²⁶.

Наступним актуальним питанням реалізації норм ЦПК України у кримінальному провадженні при пред’явленні цивільного позову у кримінальному провадженні є реалізація цивільним відповідачем права на відзив, а позивачем – права на відповідь на відзив. Так, застосування врегульованих у ЦПК України таких процесуальних інститутів, як відзив (ст. 178), відповідь на відзив (ст. 179), заперечення (ст. 180), пояснення третьої особи щодо позову або відзиву (ст. 181)²⁷, цілком можливе у справах за ст. 286 Кримінального кодексу України²⁸.

Вважаємо, що реалізація цих процесуальних інститутів не суперечить вимогам ст. 128 КПК України та засадам кримінального провадження. Обґрунтування таке: відповідно до ч. 2 ст. 22 КПК України “змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості”, ‘сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених цим Кодексом’²⁹. Пред’явлення цивільного позову у кримінальному провадженні та ненадання строку на підготовку відзиву порушить процесуальне право цивільного відповідача, що передбачене ч. 3 ст. 62 КПК України, – ‘право визнавати позов повністю чи частково або заперечувати проти нього’³⁰. Утім з особливостями, встановленими тією ж ч. 3 ст. 62 КПК України: на відміну від положень ЦПК України, відповідно до якого копія відзиву та доданих до нього документів, відповіді на відзив, заперечення, пояснення третьої особи щодо позову або відзиву, іншим учасникам справи повинна бути надіслана (надана) одночасно з надісланням (наданням) до суду, КПК України встановив, що:

²⁵ Про судовий збір: Закон України від 8 липня 2011 р. № 3674-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3674-17> (дата звернення 30.08.2018).

²⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України (н 1).

²⁷ Цивільний процесуальний кодекс України (н 2).

²⁸ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 30.08.2018).

²⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України (н 1).

³⁰ Там само.

<...> Цивільний відповідач повідомляється про прийняті процесуальні рішення в кримінальному провадженні, що стосуються цивільного позову, та отримує їх копії у випадках та в порядку, встановлених цим Кодексом для інформування та надіслання копій процесуальних рішень підозрюваному, обвинуваченому³¹.

Реалізація зазначених інститутів не суперечить засадам кримінального провадження та може бути здійснена як під час досудового розслідування, так і під час підготовчого провадження до початку судового розгляду та підтверджується судовою практикою³².

Висновки. Аналізуючи наведене вище, доходимо висновку про те, що практика застосування судами положень Закону України “Про судовий збір” при вирішенні цивільного позову у кримінальному провадженні є помилковою та такою, що суперечить чинному законодавству. Водночас застосування судами норм ЦПК України про відзив, відповідь на відзив, заперечення та пояснення третьої особи щодо позову або відзиву є такою, що відповідає як засадам КПК України, так і здійснюється з метою реалізації прав, свобод та інтересів цивільного позивача та цивільного відповідача, і є позитивною.

Також наголосимо на потребі включення ч. 8 до ст. 128 КПК України такого змісту: “Цивільний позивач і цивільний відповідач звільняються від сплати судового збору під час розгляду цивільного позову у кримінальному провадженні в усіх судових інстанціях”, а також викладенні у новій редакції п. 6 ч. 1 ст. 5 Закону України “Про судовий збір”: 6) позивачі – у справах про відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок вчинення кримінального правопорушення.

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 05 kvitnia 2001 r . № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (accessed: 30.08.2018) (in Ukrainian).

³¹ Кримінальний процесуальний кодекс України (н 1).

³² Ухвала Солонянського районного суду Дніпропетровської області від 20 серпня 2018 р. Справа № 192/511/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75953000> (дата звернення: 30.08.2018); Ухвала Роменського міськрайонного суду Сумської області від 16 серпня 2018 р. Справа № 585/3036/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75911353> (дата звернення: 30.08.2018); Ухвала Буського районного суду Львівської області від 14 серпня 2018 р. Справа № 440/1368/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75857096> (дата звернення: 30.08.2018).

2. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [The Code of Criminal Procedure of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 13.04.2012 № 4651-VI URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (accessed: 30.08.2018) (in Ukrainian).
3. Poiasniuvalna zapyska do proektu Zakonu Ukrainy “Pro sudovyi zbir” [Explanatory Note to the Draft Law of Ukraine on Court Fees] URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=39393 (accessed: 30.08.2018) (In Ukrainian).
4. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [The Code of Civil Procedure of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 18.03.2004 p. № 1618-IV URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (accessed: 30.08.2018) (In Ukrainian).
5. Pro sudovyi zbir [On Court Fees]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 8 lypnia 2011 p. № 3674-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3674-17> (accessed: 30.08.2018) (in Ukrainian).

Cases

6. Ukhvala Buskoho raionnoho sudu Lvivskoi oblasti vid 14 serpnia 2018 r. Sprava № 440/1368/18 [Ruling of Buskyi District Court of Lviv Region Dated August 14, 2018 Case No. 440/1368/18] URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75857096> (accessed: 30.08.2018) (In Ukrainian).
7. Ukhvala Romenskoho miskraionnoho sudu Sumskei oblasti vid 16 serpnia 2018 r. Sprava № 585/3036/18 [Ruling of Romenskyi Town and District Court of Sumy Region Dated August 16, 2018, Case No. 585/3036/18] URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75911353> (accessed: 30.08.2018) (In Ukrainian).
8. Ukhvala Solonianskoho raionnoho sudu Dnipropetrovskoi oblasti vid 20 serpnia 2018 r. Sprava № 192/511/18 [Ruling of Solonianskyi District Court of Dnipropetrovsk Region Dated August 20, 2018, Case № 192/511/18] URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75953000> (accessed: 30.08.2018) (In Ukrainian).
9. Vyrok Avtozavodskoho raionnoho sudu m. Kremenchuka Poltavskoi oblasti vid 09 lystopada 2012 r. Sprava № 1601/8759/2012 r [Sentence of Avtozavodskyi District Court of Kremenchuk Town of Poltava Region Dated November 09, 2012 Case No. 1601/8759/2012] URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/27386712> (accessed: 30.08.2018) (In Ukrainian).
10. Vyrok Kramatorskoho miskoho sudu vid 21 serpnia 2018 r. Sprava № 234/4128/18 [Sentence of Kramatorskyi Town Court Dated August 21, 2018 Case No. 234/4128/18] URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76031272> (accessed: 30.08.2018) (In Ukrainian).
11. Vyrok Ordzhonikidzevskoho raionnoho sudu m. Kharkova vid 21 serpnia 2018 r. Sprava № 644/4694/18 [Sentence of Ordzhonikidzevsky District Court of Kharkiv City Dated 21.08.2018 Case № 644/4694/18] URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75985123> (accessed: 30.08.2018) (In Ukrainian).
12. Vyrok Starosambirskoho raionnoho sudu Lvivskoi oblasti vid 12 travnia 2016 r. Sprava № 455/1064/15-k [Sentence of Starosambirskyi District Court of Lviv Region Dated May 12, 2016 Case No. 455/1064/15-k] URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57630860> (accessed: 30.08.2018) (In Ukrainian).
13. Vyrok Volodymyretskeho raionnoho sudu Rivnenskoj oblasti vid 23 serpnia 2018 r. Sprava № 556/590/18 [Sentence of Volodymyretske District Court of Rivne Region Dated August 23, 2018 Case № 556/590/18] URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76046098> (accessed: 30.08.2018) (In Ukrainian).
14. Vyrok Zhytomyrskoho raionnoho sudu Zhytomyrskoi oblasti vid 20 chervnia 2017 r. Sprava № 278/682/17 [Sentence of Zhytomyrskyi District Court of Zhytomyr Region Dated June 20, 2017 Case № 278/682/17] URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67264317> (accessed: 30.08.2018) (In Ukrainian).

Bibliography

Authored books

15. Kuchynska O, Tolokolnikov S, *Osoblyvosti protsesualnoho statusu yurydychnykh osib u kryminalnomu protsesi Ukrainy: teoriia i praktyka: monohrafiia* [Specifics of the Legal Entity's Procedural Status in the Criminal Process of Ukraine: Theory and Practice: monograph] (Alerta 2017) 168 (In Ukrainian).

Journal articles

16. Domin Yu, 'Protsesualni vytraty za novym KPK Ukrainy' ['Procedural Costs under the New Code of Criminal Procedure of Ukraine'] (2012) 3(3) *Yevropeiski perspektyvy* 47-51 (In Ukrainian).
17. Khmelova N, 'Umovy vidshkoduvannia shkody derzhavoiu fizychnii osobi, yaka poterpila vid kryminalnoho pravoporushennia' ['Conditions for Damage Indemnification by the State to an Individual Affected by a Criminal Offence'] (2015) 2 *Teoriia i praktyka pravoznavstva* 1-9 <http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2015_2_13> accessed 29.08.2018 (In Ukrainian).
18. Mishchuk M, 'Tsyvilno-pravovi zakhody vidshkoduvannia shkody, zavdanoi kryminalnym pravoporushenniam: perevahy ta problemy' ['Civil Remedies for Indemnification of Damage Caused by a Criminal Offence: Advantages and Problems'] (2017) 28 *Pravnychiy visnyk Universytetu "KROK"* 152-158 (In Ukrainian).
19. Nor V, Khanas Kh, 'Tsyvilnyi pozov u kryminalnomu protsesi Ukrainy ta inshykh krain kontynentalnoi systemy prava: porivnialna kharakterystyka' ['Civil Action in the Criminal Process of Ukraine and Other Countries of the Continental System of Law: Comparative Characteristic'] (2013) 2 *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. serii yurydychna* 414-425 (In Ukrainian).
20. Timush I, 'Istorychni peredumovy vynyknennia instytutu vidshkoduvannia (kompensatsii) shkody fizychnii osobi, yaka poterpila vid kryminalnoho pravoporushennia' ['Historical Background of the Institute of Damage Indemnification (Compensation) to an Individual Affected by a Criminal Offence'] (2015) 9 *Yurydychna nauka* 44-51 (In Ukrainian).
21. Timush I, 'Poniattia ta sutnist instytutu vidshkoduvannia mainovoi ta moralnoi shkody fizychnii osobi, yaka poterpila vid kryminalnoho pravoporushennia' ['The Concept and Essence of the Institute of Pecuniary and Moral Damage Indemnification to an Individual Affected by a Criminal Offence'] (2015) 10 *Yurydychna nauka* 26-32 (In Ukrainian).
22. Vasyliiev V, 'Mozhlyvist vidshkoduvannia (kompensatsii) moralnoi (nemainovoi) shkody osobi, yaka poterpila vid kryminalnoho pravoporushennia za rakhunok derzhavnogo biudzhetu Ukrainy' ['The Possibility of Moral (Non-Pecuniary) Damage Indemnification (Compensation) to an Individual Affected by a Criminal Offence at the Expense of the State Budget of Ukraine'] (2015) 13(2) *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii : Yurysprudentsiia* 46-49 (In Ukrainian).
23. Videnko Ye, 'Tsyvilnyi pozov u kryminalnomu provadzhenni Ukrainy yak "instrument" zakhystu prav poterpilykh' ['Civil Action in Criminal Proceedings of Ukraine as a "Tool" for Protection of Victims' Rights'] (2014) 5 *Porivnialno-analitychne pravo* 368-370 <http://pap.in.ua/5_2014/110.pdf> accessed 28.08.2018 (In Ukrainian).

Dissertations

24. Tsyhaniuk Yu, 'Tsyvilnyi pozov u kryminalnomu protsesi Ukrainy ta krain kontynentalnoi pravovoi systemy: porivnialno-pravove doslidzhennia' ['Civil Action in the Criminal Process of Ukraine and the Countries of the Continental System of Law:

Оксана Кучинська, Юлія Циганюк

a Comparative Legal Study'] (dys kand yuryd nauk, Akademiia advokatury Ukrainy 2008) 206 (In Ukrainian).

Newspaper articles

25. Bortman O, 'Tsyvilnyi pozov u kryriminalnomu protsesi: okremi pytannia pravovoho rehuliuвання' ['Civil Action in the Criminal Process: Some Issues of Legal Regulation'] (10 travnia 2016) 18-19 (516-517) Yurydychna hazeta 14-15 (In Ukrainian).

Oksana Kuchynska
Yuliya Tsyganyuk

TOPICAL ISSUES OF FILING AND ADJUDICATING A CIVIL ACTION
IN CRIMINAL PROCEEDINGS:
SYSTEM ANALYSIS

ABSTRACT: Part 5, Article 128 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine (hereinafter – the CCrP of Ukraine) provides that a court should consider a civil action within criminal proceedings according to the rules established by the CCrP of Ukraine. If the procedural relations ensuing from a civil action are not regulated by the CCrP of Ukraine, such relations fall under the provisions of the Code of Civil Procedure of Ukraine (hereinafter – the CCP of Ukraine), provided that they do not contradict the basic principles of the criminal court procedure. Given the new amended CCP of Ukraine dated October 03, 2017 which has regulated a number of new institutes of civil procedure law, in particular, respondent's statement, response to respondent's statement, objection, etc., as well as modern judicial practice, currently a need has arisen for a detailed scientific and practical analysis of the limits within which the provisions of the CCP of Ukraine may be applied to the filing, consideration and adjudication of a civil action within criminal proceedings, and also of challenging and conflict issues arising during implementation of the provisions of Ukraine's CCP in criminal proceedings.

The purpose of our study is to analyze the scientific sources and case law which demonstrate the challenging systemic issues pertaining to the application of the provisions of Ukraine's CCP to the filing, consideration and adjudication of a civil action within criminal proceedings, the provisions of current legislation of Ukraine, and also to provide rationale for possible solutions to the challenging issues relating to the exercise by victims, civil claimants and civil respondents of their rights.

The article analyzes the public nature of a civil action within criminal proceedings and emphasizes its legal nature as a positive obligation of the State. The authors indicate the specifics of conflicts and gaps in the provisions of law present in current judicial practice of filing and adjudicating a civil action in criminal proceedings. The article provides rationale for scientific and practical proposals to the practice of application of the provisions of Ukraine's Code of Civil Procedure in case of filing and adjudicating a civil action in criminal proceedings and for amendments to legislation.

It is established that the practice when courts apply provisions of the Law of Ukraine on Court Fees while adjudicating a civil action in criminal proceedings is erroneous and contrary to current legislation. At the same time, application by courts of provisions of

www.pravoua.com.ua

Ukraine's CCP regarding respondent's statement, response to respondent's statement, objection and explanation of third party in respect of statement of claim or respondent's statement is consistent with the principles of the Code of Criminal Procedure of Ukraine and is also aimed at the exercise of rights, freedoms and interests of civil claimant and civil respondent, and is of positive nature.

The authors emphasize that currently there is a need to incorporate Part 8 to Article 128 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine as follows: "Civil claimant and civil respondent shall be exempt from paying court fees when a civil action is adjudicated in criminal proceedings by courts of all levels", and to restate cl. 6, Part 1, Article 5 of the Law of Ukraine on Court Fees: "6) claimants - in legal actions for indemnification of pecuniary and moral damages caused as a result of a criminal offence committed;"

KEYWORDS: civil action; criminal proceedings; positive obligation of the State; court fees; statement of response.